

ΥΔΑΤΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

Δρ Γεωργία Κακούρου-Χρόνη

Επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης-Παράρτημα Σπάρτης

Από την κλασική αρχαιότητα στο νεοκλασικισμό
Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Κουμανταρείου
Πινακοθήκης Σπάρτης, παραρτήματος της Εθνικής Πινακοθήκης

Η εκπόνηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που θα υλοποιηθεί σε ένα μουσείο ή σε έναν ευρύτερο μουσειακό χώρο, όπως είναι ο αρχαιολογικός χώρος, έχει να αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες. Θα τις συνοψίσω σε τρεις, που αποτελούν και τη σκοποθεσία του εκπαιδευτικού προγράμματος, και οι οποίες θεωρώ ότι είναι εγγενείς. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει:

1. ανάλογα με το χώρο στον οποίο πραγματοποιείται, να στοχεύει στο γνωστικό αντικείμενο του χώρου αυτού·
2. να συνδέεται με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα·
3. να περιλαμβάνει πρακτικές εφαρμογές.

Η δυσκολία υλοποίησης των τριών αυτών στόχων γίνεται πιο εμφανής, εάν αναλογιστούμε την ιδιότητα του ερμηνευτή, του ατόμου δηλαδή που αναλαμβάνει να εκπονήσει και να πραγματοποιήσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Εάν είναι ιστορικός της τέχνης, θα μιλήσει περισσότερο με όρους της θεωρίας και της ιστορίας της τέχνης, θα επιμείνει, δηλαδή, στα στοιχεία της ζωγραφικής (π.χ. γραμμή, σχήμα, υφή), στις αρχές της τέχνης (π.χ. έμφαση, ισορροπία, αρμονία, αναλογία, ποικιλία), στην κριτική προσέγγιση του έργου τέχνης (π.χ. περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία, διατύπωση προσωπικής δικαιολογημένης κρίσης), στις τεχνολογίες κ.λπ.

Εάν είναι αρχαιολόγος, θα προσπαθήσει, μέσα από την προσφερόμενη γνώση, να «κατακτηθεί», όσο γίνεται πληρέστερα, το αντικείμενο ή ο αρχαιολογικός χώρος.

Εάν είναι εκπαιδευτικός, θα επιχειρήσει να συνδέσει τα εκθέματα του μουσείου ή τον αρχαιολογικό χώρο με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα.

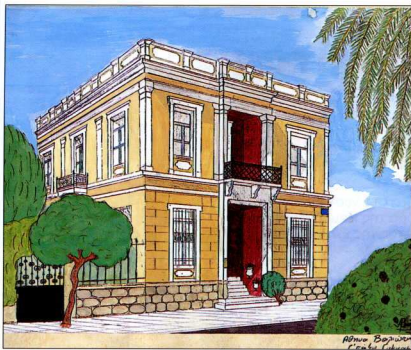
Εάν είναι καλλιτέχνης, θα προτιμήσει, με αφορμή το έκθεμα, να προκαλέσει την καλλιτεχνική έκφραση των ίδιων των παιδιών.

Ωστόσο, ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει –για πολλούς λόγους, που, ωστόσο, ο περιορισμένος χώρος δεν επιτρέπει να αναλυθούν εδώ– να συνδυάζει και τους τρεις αυτούς στόχους: την κατάκτηση γνώσης για την ιστορία και τη θεωρία της τέχνης, τη σύνδεση με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα και την πρακτική εφαρμογή. Στους στόχους αυτούς θα πρόσθετα ακόμη έναν: τη γνωριμία με το ιστορικοκοινωνικό περιβάλλον του τόπου στον οποίο βρίσκεται το μουσείο ή ο αρχαιολογικός χώρος.

Ο συνδυασμός δεν είναι καθόλου εύκολος. Και δυσκολεύει ακόμη περισσότερο, εάν σκεφθεί κανείς ότι κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα θέτει επιμέρους στόχους και εξαρτάται απόλυτα από την ηλικία των παιδιών. Οι δυσκολίες, ωστόσο, αποτελούν ερέθισμα για γόνιμο προβληματισμό και πρόκληση, για να δοκιμάσει κανείς και να δοκιμάζεται. Στην καταγραφή που ακολουθεί προτείνονται κάποιες λύ-

σεις. Αλλά η λύση παραμένει πάντα ανοιχτή.

Στην Κουμανταρείου Πινακοθήκη φιλοξενήσαμε, από τις συλλογές της Εθνικής Πινακοθήκης, την έκθεση «Η Ελληνική Υδατογραφία τον 19ο και τον 20ό αιώνα», στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Πολλοί από τους ζωγράφους αυτής της περιόδου (Άγγελος Γιαλινιάς, Αιμίλιος Προσαλέντης, Βικέντιος και Στέφανος Λάντσας κ.ά.) απει-

Η Κουμαντάρειος Πνακοθήκη Σπάρτης, μια από τις υδατογραφίες των παιδιών του Γυμνασίου.

κονίζουν μνημεία της αρχαιότητας. Έτσι, γνωστικοί στόχοι, σε συνδυασμό πάντα με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα, τέθηκαν η διδασκαλία των τριών αρχιτεκτονικών ρυθμών της αρχαιότητας, το φως και το χρώμα, ως τα εκ των ων ουκ άνευ της ζωγραφικής και, ως πρακτική εφαρμογή, η τεχνική της υδατογραφίας. Οι στόχοι αυτοί συνδυάστηκαν με τη γνωριμία του ιστορικοκοινωνικού περιβάλλοντος της πόλης.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

I. Μέθοδος

Τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας παρακολούθησαν προβολή διαφανειών με αρχαίους ναούς. Στη συνέχεια, με σφραγιδές¹, αποτύπωσαν στο χαρτί τους δικούς τους κίονες και χρωμάτισαν τη σύνθεσή τους με υδατοχρώματα. Έτσι, όταν, αμέσως μετά το εργαστήρι της Πνακοθήκης, επισκέφθηκαν την έκθεση, όλα ήταν σε θέση να εξηγηθούν πώς ζωγραφίστηκαν οι πίνακες. Ας σημειωθεί ότι στα παιδιά αυτής της ηλικίας αποφεύγουμε να επιμεινουμε στα ονόματα των κίωνων και αφήνουμε τα ίδια να τους ονοματίζουν².

Και για τα παιδιά του Δημοτικού προηγήθηκε προβολή διαφανειών με αρχαίους ναούς. Επίσης, είδαν τα εκμαγεία των κίωνων, έφτιαξαν τις δικές τους υδατογραφίες και στη συνέχεια εργάστηκαν στην έκθεση, με τη βοήθεια φυλλαδίων.

Οι δραστηριότητες των φυλλαδίων επιχειρούν να καταστήσουν τα παιδιά ενεργούς θεατές όχι μόνο να εκμαιεύσουν την απάντηση, αλλά, όσο είναι δυνατόν, να προκαλέσουν, να θέσουν και την ερώτησή.

Για να συνδέσουμε την έκθεση με την πόλη, κινηθήκαμε ως εξής: τα παιδιά πραγματοποιήσαν έναν περίπατο από την Πνακοθήκη στην κεντρική πλατεία της Σπάρτης, ανέγραψαν στοιχεία των κτηρίων που παρέπεμπαν στους ρυθ-

μούς της αρχαιότητας, και στη συνέχεια ζωγράφισαν τις δικές τους υδατογραφίες στο εργαστήρι της Πνακοθήκης.

Την ίδια πορεία ακολούθησαν και τα παιδιά του Γυμνασίου, μόνο που εδώ είχαν προηγηθεί μαθήματα σχεδίου και προοπτικής, στα οποία διδάσκει η καθηγήτρια των Καλλιτεχνικών κυρία Λία Λιάκου.

Λεπτομέρειες από τα νεοκλασικά κτήρια της πόλης ήταν και τα σχέδια που δούλεψαν τα παιδιά στα χαρακτηριστικά με λινόλευμο. Ένας πρωτασμός για την έκθεση με τη συλλογή χαρακτηριστικών της Alpha Bank που θα εγκαταστάταν αργότερα.

Η επαφή με τον νεοκλασικισμό διερύνθηκε ακόμη περισσότερο στα παιδιά του Λυκείου, τα οποία ανέβασαν σκηνές από τη *Βεγγέρα* του Ηλία Καπετανάκη, σε ένα νεοκλασικό κτίριο που έχει μετατραπεί σε καφέ (Draft café).

Η *Βεγγέρα* είναι έργο μεσσηνίου συγγραφέα (είναι και αυτή μια συνειδητή επιλογή, αφού ο συγγραφέας ανδρώνεται στην άλλη πλευρά του Ταυέτου, τη Μεσσηνιακή), έχει γραφτεί στις αρχές του 20ού αιώνα και διαδραματίζεται σε ένα νεοκλασικό σπίτι. Ηθογραφεί και σατιρίζει την προσπάθεια μιας οικογένειας να πείσει για την αστική της ταυτότητα, την οποία βέβαια δεν διαθέτει.

II. Θεωρία

Οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης που δοκιμάστηκαν στο πρόγραμμα στηρίζονται κυρίως στη θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης (Multiple Intelligences) του Howard Gardner και στις κοιντροκυβιστικές αντιλήψεις. Οι θεωρίες αυτές επιδιώκουν την ενσωμάτωση της βιωματικής γνώσης στη σχολική και επιστημονική γνώση.

Σύμφωνα με τους κοιντροκυβιστές (Hein, Sotlo), η μάθηση είναι μια διαδικασία στην οποία ο μαθητής συμμετέχει ενεργητικά, εκμεταλλευόμενος την εμπειρία που ήδη διαθέτει. Η γνώση οικοδομείται πάνω σε αυτό που είναι ήδη γνωστό. Το παιδί οδηγείται στη μάθηση με τον τρόπο που έχει μάθει να μαθαίνει και να δομεί το καινούργιο στα ήδη υπάρχοντα σε εκείνο «σχημάτα», όπως ορίζει ο Sotlo τις διανοητικές δομές του ατόμου.

Η διαδικασία της μάθησης εξαρτάται, βέβαια, από τις φυσικές και διανοητικές ικανότητες των παιδιών, αλλά παραμένει ταυτόχρονα και μια κοινωνική διαδικασία. Γιατί η μάθηση δεν σχετίζεται μόνο με το προς γνώση αντικείμενο, αλλά και με το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου, τα συναισθήματα, τις ιδέες, την προσωπικότητά του.

Αναγνωρίζονται, επομένως, και είναι αποδεκτές διαφορετικές μέθοδοι μάθησης και πολλαπλοί τύποι νοημοσύνης, στους οποίους απευθύνεται η διδασκαλία. Ο Gardner είναι αυτός που αντιπαράθετεί τους πολλούς τύπους νοημοσύνης (γλωσσική νοημοσύνη, λογομαθηματική, μουσική, του χώρου, κιναισθητική, διαπροσωπική και ενδοπροσωπική) στον έναν, τον λογικό ή μαθηματικό, τον οποίο εισηγάει, για παράδειγμα, ο Piaget. Η προσέγγιση του Gardner είναι περισσότερο πλουραλιστική και δημοκρατική, αφού δέχεται ότι υπάρχουν πολλαπλοί τύποι

Βιβλιογραφία

- Gardner, H., *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*, Fontana Press, London 1993.
- Hein, G. E., *Learning in the museum*, Routledge, London 1999.
- Hooper-Greenhill, E., *Museum and Gallery Education*, Leicester University Press, London 1998.
- Κουκουρού-Χρόνη, Γ., «Ηλιας Στ. Καπετανάκης. Η θέση του στη Νεοελληνική Γραμματεία», Πρακτικά του Δ΄ διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών (Κόρινθος 9-16 Σεπτ. 1999), Έκδοση Πελοποννησιακών Σπουδών, Αθήνα 1999-2003, σ. 128-144.
- Sotlo, E., *When Teaching Becomes Learning. A Theory and Practice of Teaching*, Cassell, London 1997.

νοημοσύνης, και ο καθένας από αυτούς οδηγεί στη γνώση με διαφορετικό τρόπο.

Ο ένας τύπος νοημοσύνης δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τον άλλο, και η ικανότητα στον έναν δεν προϋποθέτει την ικανότητα στον άλλο. Η μάθηση, επομένως, καθίσταται μια λειτουργία διαφορετική για κάθε παιδί, και οι πολλαπλοί τύποι νοημοσύνης συνδυάζονται εντελώς διαφορετικά για (και από) κάθε άτομο.

Τα εκθέματα ενός μουσείου ή ο αρχαιολογικός χώρος θα πρέπει να παρουσιαστούν σε ένα περιβάλλον που θα παρέχει κίνητρα για την ανάπτυξη όλων των τύπων νοημοσύνης. Τα μουσεία και οι ευρύτεροι μουσειακοί χώροι αποδεικνύονται έτσι τα ιδανικά περιβάλλοντα για την ανάπτυξη και τον έλεγχο της θεωρίας του Gardner. Το αντικείμενο, από τη φύση του, σε αντίθεση με το σχολικό εγχειρίδιο, προκαλεί και παρέχει κίνητρα για πολλαπλούς τρόπους προσέγγισης. Και οι τρόποι αυτοί βρίσκουν αναφορά στην προσωπικότητα του κάθε θεατή και του παρέχουν τη δυνατότητα προσωπικής επαφής και επικοινωνίας με τον οικείο, για τον ίδιο, κοινωνικό, συναισθηματικό και γνωστικό χώρο.

Ο Gardner και οι κοντρουκτιβιστές αποτελούν πρόκληση, όχι μόνο για τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπιστεί η μαθητική κοινότητα στο μουσείο, αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο το μουσείο θα οργανώσει τις εκθέσεις του. Εάν, βέβαια, το μουσείο θεωρεί ότι στη διευγύγανση των εκθέσεων του θα πρέπει να συμπολιγίζει τις ανάγκες των θεατών και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί θα επικοινωνήσουν με το έκθεμα.

III. Αξιολόγηση

Τη θετική συμβολή της μεθοδολογίας και της θεωρίας που εφαρμόστηκαν στα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της έκθεσης «Η Ελληνική Ύδατογραφία του 19ου και του 20ού αιώνα», επισημαίνουν στα φύλλα αξιολόγησης όλοι οι εκπαιδευτικοί (περίπου εβδομήντα) που συνόδευσαν τους μαθητές και τις μαθητρίδες τους στην Πινακοθήκη. Θετική ήταν και η ανταπόκριση των παιδιών (περίπου δύο χιλιάδες) που παρακολούθησαν το πρόγραμμα.

Ωστόσο, όσον αφορά στο θέμα της αξιολόγησης υπολείπονται ακόμη πολλά. Ερωτήματα, για παράδειγμα, όπως τα παρακάτω, ζητούν απαντήσεις:

Αξιοποιούνται από το σχολείο οι εναλλακτικοί τρόποι διδασκαλίας και μάθησης που προτείνει το μουσείο;

Επηρεάζει το παιδί η επίσκεψη στο μουσείο; Ως προς τι, σε ποιο βαθμό, για πόσο χρονικό διάστημα;

Οι απαντήσεις που θα δοθούν σε αυτά, καθώς και σε άλλα ερωτήματα –που δεν μπορούν να τεθούν σε αυτό το δημοσίευμα–, πιστεύουμε ότι θα στρέψουν τα μουσεία προς μια περισσότερο πρακτική και ρεαλιστική οργάνωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων τους.

Σημειώσεις

1. Οι οργανώσεις και τα εκμείγια των κινήων προέρχονται από τη μουσειολογία του Κέντρου Μελετών Ακρόπολης, το οποίο μας τη δάνεισε για όλη σχεδόν τη σχολική χρονιά.

2. Ο υνικός μιάζης:

- α) με κάτι στρογγυλά,
 - β) με κάτι σαν σαλιγκάρια,
 - γ) στον τις περούκες των δικαστών,
 - δ) με το ρολό το χαρτί που έστεταν τα γράμμάτ τους οι βασιλιδές,
 - ε) με ρόδες,
 - στ) με ρολό που τλιγναι οι μαμάδες τα μαλλιά τους,
 - ζ) με χαρτί γυριστό,
 - η) με σχοι γυρισμένο κουλούρα στο λιμάνι.
 - θ) Δικαστικός είναι: χωντρός και σκετός κ.λπ.
- Ο κερνήτικος μιάζης:
- α) με λουλουδάκια,
 - β) με αγκαβάκια,
 - γ) με κάτι χορταράκια, που εγώ το ξέρω, κάπου τα έχω δει.
- Τα αντήγραφα των κινήων λειτουργούν, δηλαδή, ως εκαστική πληροφοροφωρία και διευκολύνουν τη γλωσσική επικοινωνία. Διευκολύνουν, επίσης, και την κριτική, γιατί τα παιδιά, έστω έμμεσα και υποσυνείδητα, αντιλαμβάνονται ότι το εκαστικό γεγονός είναι πολύσημο από τη στιγμή, βέβαια, που καταρτισμένοι στον όρο (ή, ιωνικά), η λέξη γίνεται μονόσημη. Όλοι πιο εννοούμε τον συγκεκριμένο κίονα και όχι τα μαλλιά του δικαστή ή τα σαλιγκάρια κ.λπ.

Υδατογραφίες με νεοκλασικό κτήριο της Σπάρτης, από τα παιδιά του Δημοτικού.

Λεπτομέρειες από τα νεοκλασικά κτήρια της Σπάρτης. Χαρακτικό σε λινέλουμο.